

2. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. URL: https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-7-realizatsiia-npm-i-prava-liudyny-v-mistsiahn-nesvobody#Zvernennia_shchodo_porushen_prav_liudyny (дата звернення 07.03.2025).

3. Козуб О. О., Калнусенко І. С., Гнітій А. О. Удосконалення механізму забезпечення прав засуджених у контексті вступу України до ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 687–691.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-28>

CRIMINOLOGY CHARACTERISTICS OF OFFENSES IN THE FIELD OF TRAFFIC SAFETY: COMPONENT ELEMENTS

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ РУХУ: СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ

Riabykh N. V

*Candidate of Law, Associate Professor.
Associate Professor of the Department
of Law,
Lutsk National Technical University,
Lutsk, Ukraine*

Рябих Н. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Луцький національний університет
м. Луцьк, Україна*

Безпека на дорогах є критично важливою для благополуччя суспільства, оскільки вона безпосередньо впливає на якість життя громадян. Щорічно на світових автошляхах гине безліч людей, а ще більша кількість отримує каліцтва, що призводить до значних економічних і соціальних збитків. В Україні ця проблема також є гострою, оскільки високий рівень автомобілізації, недостатня якість дорожньої мережі та низька культура водіння створюють сприятливе середовище для порушень правил дорожнього руху. Для ефективної боротьби з цими правопорушеннями необхідно детально вивчити їх кримінологічні особливості, що дасть змогу виявити закономірності, тенденції та фактори, які сприяють їх виникненню.

Кримінологічна характеристика – це комплекс даних про злочинність у сфері дорожнього руху, її масштаби, структуру, динаміку, причини та умови, а також про осіб, які скоюють ці злочини. У контексті порушень правил дорожнього руху кримінологічна

характеристика дає змогу виявити закономірності, тенденції та фактори, які сприяють їх виникненню, що є необхідним для розробки дієвих заходів запобігання.

Відмінними рисами правопорушень у сфері дорожнього руху є їх масовість, високий рівень прихованості деяких видів порушень, технічна зумовленість, поєднання суб'єктивних та об'єктивних чинників у механізмі їх скоєння, а також значна шкода, що завдається суспільству. Ці правопорушення тісно пов'язані з недоліками в організації дорожнього руху, технічним станом транспортних засобів, рівнем правової свідомості учасників дорожнього руху, ефективністю контролю з боку правоохоронних органів тощо.

Значення кримінологічної характеристики для запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху полягає в тому, що вона створює інформаційну основу для планування та здійснення профілактичних заходів. На основі аналізу складових елементів кримінологічної характеристики можна визначити найбільш криміногенні фактори та розробити цільові програми запобігання правопорушенням, оптимізувати розподіл ресурсів правоохоронних органів та підвищити ефективність контрольно-наглядової діяльності у сфері дорожнього руху.

Кількісно-якісні показники правопорушень охоплюють рівень, структуру, динаміку, географію, сезонність та прихованість правопорушень у сфері дорожнього руху. Рівень визначається абсолютною кількістю зареєстрованих правопорушень та їх коефіцієнтами відносно населення або кількості транспортних засобів. Структура відображає розподіл правопорушень за видами, тяжкістю наслідків, способами скоєння тощо. Динаміка показує зміни цих показників з часом. Географія показує територіальний розподіл правопорушень, що дає змогу виявити найбільш небезпечні ділянки доріг та регіони. Сезонність визначає коливання кількості правопорушень залежно від пори року, днів тижня, часу доби. Прихованість відображає рівень неврахування правопорушень в офіційній статистиці [3].

Детермінанти охоплюють причини та умови, які сприяють скоєнню правопорушень у сфері дорожнього руху. Вони поділяються на об'єктивні (технічний стан транспортних засобів, стан дорожнього покриття, організація руху, освітлення, погодні умови) та суб'єктивні (низький рівень правової свідомості учасників дорожнього руху, недостатній рівень підготовки водіїв, перевтома, вживання алкоголю чи наркотичних речовин). Також виділяють соціально-економічні (рівень життя населення, доступність транспортних засобів), правові (ефективність законодавства та практики його застосування), організаційно-управлінські (якість роботи контролюючих органів) та інші фактори [5].

Характеристика особи правопорушника охоплює соціально-демографічні (стать, вік, освіта, соціальний статус, сімейний стан), соціально-рольові (професія, наявність водійського стажу, попередній досвід правопорушень), морально-психологічні (особливості характеру, емоційна стійкість, схильність до ризику, ставлення до правил) та кримінально-правові (наявність судимості, повторність скоєння правопорушень) показники. Вивчення цих характеристик дає змогу виявити типові риси осіб, які найчастіше скоюють правопорушення у сфері дорожнього руху, та розробити заходи профілактичного впливу, спрямовані на відповідні групи ризику [4, с. 112].

Віктимологічний аспект кримінологічної характеристики охоплює вивчення потерпілих від правопорушень у сфері дорожнього руху, їх соціально-демографічних характеристик, ролі в механізмі скоєння правопорушення, ступеня віктимності поведінки. Аналіз характеристик жертв дає змогу визначити найбільш вразливі категорії учасників дорожнього руху (пішоходи, велосипедисти, діти, люди похилого віку) та розробити спеціальні заходи для їх захисту. Особлива увага приділяється взаємодії жертви та правопорушника в передкримінальній ситуації, що допомагає розкрити механізм скоєння правопорушення та розробити дієві запобіжні заходи.

Динаміка правопорушень у сфері дорожнього руху в Україні протягом останніх років демонструє певні коливання, які зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. Зокрема, у 2019 році спостерігалось зростання кількості дорожньо-транспортних пригод порівняно з 2018 роком, проте у 2020 році відбулося суттєве зниження показників, що значною мірою пов'язано з обмеженнями пересування під час пандемії COVID-19. У 2021 році знову спостерігалось певне зростання кількості ДТП, тоді як у 2022 році зниження показників було зумовлено, насамперед, воєнним станом та обмеженнями, пов'язаними з бойовими діями [3].

Структура правопорушень за видами свідчить про те, що найбільш поширеними залишаються такі порушення, як перевищення швидкості (близько 35% від загальної кількості), порушення правил маневрування (27%), керування транспортним засобом у стані сп'яніння (15%), порушення правил проїзду перехресть (12%), та інші порушення (11%). Особливо небезпечними є правопорушення, пов'язані з керуванням транспортним засобом у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, оскільки вони призводять до найбільш тяжких наслідків.

Кримінологічна характеристика правопорушень у сфері дорожнього руху є основою для розробки ефективних заходів запобігання. Вона дає змогу: виявити найбільш проблемні ділянки дорожнього руху та зосередити на них зусилля правоохоронних органів; розробити цільові

профілактичні програми для різних категорій учасників дорожнього руху (наприклад, молоді водії, пішоходи, велосипедисти); вдосконалити законодавство та організацію дорожнього руху (наприклад, встановлення камер відеофіксації, покращення освітлення доріг); підвищити ефективність роботи правоохоронних органів з розслідування ДТП (наприклад, навчання слідчих, використання сучасних технологій).

Отже, комплексний аналіз кримінологічної характеристики правопорушень у сфері безпеки руху є необхідною умовою для забезпечення безпеки на дорогах та збереження життя і здоров'я громадян.

Література:

1. Джу́жа, О. М. (2010). Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Київ : Атіка.
2. Го́ліна, В. В. (2014). Кримінологія : підручник. Харків : Право.
3. Національна поліція України. (2024). Статистика ДТП в Україні. <https://patrolpolice.gov.ua/statystyka/>
4. Міністерство внутрішніх справ України. (2024). Аналіз особистості злочинців, засуджених за ст. 286 КК України. (Офіційний звіт). (Для пошуку актуальних звітів, відвідайте офіційний сайт МВС України).
5. Офіс Генерального прокурора України. (2024). Статистика кримінальних правопорушень у сфері безпеки руху. <https://www.gp.gov.ua/> (Для пошуку актуальних даних, відвідайте офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України).
6. Оцінка сучасного стану безпеки дорожнього руху в Україні. (2023). <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/315949>